

TARİHÎ VE EDEBÎ BİR KİŞİLİK OLARAK NEVAÎ (HERAT, 1441-1501) VE NEVAÎ 'NİN ESERLERİNDE İNSAN PROBLEMİ **

Dr. Metin AKKUŞ **

ÖZET

Ali Şir Nevaî (1441-1501) 15. yüzyıl Çağatay Edebiyatı'nın meşhur şairlerindedir. O, Türk dünyasında, sadece tanınmış bir şair ve yazar değil, aynı zamanda güvenilir bir devlet adamı olarak da bilinir. Erken yaşlarda, Semerkant, Herat, Meşhed ve Irak bölgelerinde dolaşmıştır. Bu bölgelerde, çok sayıda şair, sanatçı ve devlet adamıyla tanışmıştır. Şiir ve düzyazıları vardır. Diğer taraftan müzik, resim ve güzel yazı (hüsn-i hatt) ile de ilgilenmiştir. Türk dünyasında bir ekol olan Nevaî, eserlerinde insan problemi ile ilgilenmiştir.

Edebî bir kişilik olarak Nevaî; Nailî, Nabî, Nedim ve Şeyh Galib gibi bazı tanınmış Anadolu şairlerini de etkilemiştir. Son iki şair, aynı zamanda, bu etki nedeniyle Çağatay Lehçesi'nde bazı şiirler de söylemişlerdir.

Türk dünyasında, Rind-Zahid mücadelesi öncelikle onun şiirlerinde yer almış olmasının yanı sıra, klâsik Türk edebiyatının dinî, tasavvufî, tarihî/mitolojik, edebî ve benzeri kişiliklerine de şiirlerinde yer vermiştir. Ferhad u Şirin, Leyla vü Mecnun, İskender (Büyük İskender) onun düzyazı ve şiirlerinde yer alan tip ve kişiliklerden bazılarıdır.

Anahtar Kelimeler :Rind-Zahid, Tip, Kişilik, Çağatay Edebiyatı

* Bu makale, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi tarafından düzenlenen "Ölümünün 500. Yılında Ali Şir Nevayî" (Erzurum, 25 Nisan 2001) adlı panelde bildiri olarak sunulmuştur.

** Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

* * *

Klâsik şiir anlayışında şahsiyetler, anlamı güçlendirmek, süslemek ve okuyucuda ilgi uyandırmak üzere kullanılan birer şiir malzemesidir. Tarih boyunca bir şekilde yaşadıkları toplumda ön plana çıkmış, ya da çıkarılmış şahsiyetlerin seçkinleşmelerinin nedeni, şahıslarında var olan özellikleridir. Bu özellikler toplumun olumlu veya olumsuz kanaatlerini besler. Dolayısıyla olumlu ve olumsuz özellikler, yaşayan kişinin yahut var edilen tipin temel davranışları olarak sembolleşir. Söz konusu şahsiyetin özellikleri gerek kendi döneminde gerekse kendinden sonraki dönem topluluklarının hayatında örnek olarak sunulur. Benzetme veya ilişkilendirme ile şairin toplulukları bilgilendirme, öğretme, yönlendirme veya eğlendirme faaliyetlerine malzeme olur.

Edebî metinlerde şahıslar mitolojisine dair verilen bilgiler arasında Nevaî adına da rastlamaktayız. Nevaî Çağataylıların hakim olduğu Horasan-Herat çevresinde yetişmiş bir devlet adamı, bir sanatçı olmakla birlikte ciddi, güvenilir, tutarlı kişiliği ile de hem kendi toplumuna hem de müslüman-türk topluluklarının önüne örnek bir kişilik olarak çıkmıştır. Nevaî, beş yüz yıl önce yaşamış olmasına rağmen, halen adından söz ettirebiliyorsa bu, seçkin özellikleri kişiliğinde toplamış olmasındandır. Bu nedenle de Nevaî, olumsuz gelişmeler karşısında topluluklar yönlendirilmek istendiği zaman, olumlu tavrın sembol şahsiyetlerindedir. Tarih kayıtlarında o bir karakter abidesidir, güçlü ve dürüst bir devlet adamıdır, çağını ve sonraki çağlardaki toplulukları etkileyen güçlü bir sanatkardır.

Ali Şir Nevaî'yi ve etkilerini anlayabilmek için şairin kişiliğinin oluşumundaki derin izleri takip etmek gerekir. Şairin kimliğini ortaya çıkaran izleri bir kaç başlık altında toplayabiliriz :

Ali Şir daha çocukluğundan itibaren farklı bölgelerde bulunmuş, geziler yapmıştır. Gerek babası Gıyaseddin Kiçkine Bahşî (Kiçkine Bahadır) ile, gerekse kendini himaye edenlerle birlikte erken yaşlarda Irak (1447), Herat, Meşhed ve Semerkant bölgelerini dolaşmıştır. Şairin hayatındaki insanları tanımak onun kişiliğini tanımayı kolaylaştıracaktır. Nevaî, gezip gördüğü bölgelerde devlet adamları, sanatkarlar ve bir çok şair ile tanışmıştır. Sultan Ebulkasım Babür, Şeyh Kemal Türbeti, Emir Seyyid Hasan Erdeşir gibi şahsiyetlerin himayesini kazanmış; Seyyid Hasan Eerdeşir ile aynı divanda *emir* sıfatıyla bey olarak görev yapmış; Ebu Sait Mirza'nın hizmetinde bulunmuştur.

Nevaî, Derviş Mansur, Hâce Fazlullulah Ebu'l-Leysi gibi döneminin meşhur hocalarından ders alır. Herat'ta Ebulkasım'ın gözetiminde Hüseyin Baykara ile birlikte eğitim görür. Molla Camî ile yakın dostluğu vardır, sonradan Abdurrahman Camî, Nevaî'nin müşidi olur ve Camî, şairin nakşibendî olmasını sağlar. Şair, nakşiliğe girmekle eserlerindeki ufkunu genişletir.

Hüseyin Baykara'nın Horasan bölgesine hakimiyetinden sonra (Herat, 1469), *mühürdarlık* görevi sırasında, vergiler nedeniyle oluşan bir halk hareketini

tedbirleriyle önlemesi, onun insanı, dolayısıyla toplumu yakından tanımış olmasının bir sonucudur.

Hakkındaki kayıtlara göre Nevaî, bir devlet adamı olarak savaşlarda yararlılıklar gösterdi. Yolsuzluklarla mücadele etti, devlet yönetimindeki düzensizlik ve yolsuzluklarla mücadelesi nedeniyle şahsına karşı düşmanlıklar oluştu. Sultan Baykara'nın aktif olarak yönetimde bulunmadığı dönemlerde yönetime vekalet (naiblik) etti. Düşmanlarının gayreti ile Esterabad'a vali oldu. Hüseyin Baykara, dostluğunu kaybettiği Nevaî'ye yazdığı bir övücü *Risale* ile gönülünü aldı. *Nazmulcevahir* adlı eseriyle Nevaî, bu gönül alıcı tavra olumlu anlamda karşılık verdi.

Nevaî, Hüseyin Baykara ve onun büyük oğlu Bediüzzaman'ın geçimsizliğini çözemediği için rahatsız olur Meshed'e gider (1498), ancak geçimsizliğin giderilmesi ile yeniden Herat'a döner. Sultan Baykara, Nevaî'nin ölümünden (Ocak 1501) büyük üzüntü duymuş, üç gün yas tutmuştur.

Nevaî, devlet işlerinden hoşnut olmayan bir insandır. Verilen görevlerden bir kısmını geri çevirmiş, kendine uygun görünen nedimlikte (danışman/müşavir) karar kılmış, divan beyliğinden ayrılmıştır.

Yaptığı seyahatler ve bu seyahatleri sırasında bulunduğu farklı çevrelerde çeşitli insanlar tanınması ; bazılarının himayesini görüp, hizmetlerinde bulunmuş olması; ders alması, arkadaşlıkları, devlet yönetiminde bulunması, deyim yerinde ise, Nevaî'nin insan sarrafı olmasını sağlamıştır. Daha sonra eserlerinde bu engin bilgi ve tecrübelerini yansıtacaktır.

Bir şair, bir devlet adamı olarak Nevaî, musikî, resim, mimarî ve güzel yazı (hatt) ile de meşgul olmakla kişiliğindeki zarafet ve güzel sanatlara olan eğilimini de ortaya koymuştur. Bir devlet adamı olarak Türk ve İran şairlerinin koruyucusu konumunda da olan Nevaî, ressam, nakkaş, hattat gibi bir çok sanatçının eserine de konu olmuş, onun çevresinde adeta bir sanat akademisi kurulmuştur.

Nevaî hakkında İranlı Handmir (*Mekarimiahlak*); *temiz ahlaklı, tedbir sahibi, heybetli bir devlet adamı* tanımlamasını yapmıştır. Nevaî'nin edebî metinlerde olumlu bir kişiliğin sembolü olması tesadüfî değildir. Ali Şir'in yaşadığı süre boyunca geride bıraktıklarına şöylece bir göz atmak yeterlidir. Nevaî, soylu bir aileden gelmiş olması nedeniyle 370 civarındaki hayratıyla (medrese, kervansaray, hankah, köprü, türbe vb.), yardımseverlik ve cömertliği; devletten maaş almamak ve devlete malî yardımda bulunmakla yurtseverliğin sembolü olmuştur.

Nevaî eserlerini Sanat (şiir sanatı), Din-Tasavvuf, Ahlak, Tarih, Hatırat, ve Belge türlerinde vermiştir. Her bir tür örneğinde şairin insanı ve toplumu odak noktası yaptığı gerek eser adlarından gerekse eserlerinin muhtevalarından anlaşılmaktadır. Nevaî'nin eserlerine prototip olarak yerleştirdiği tip ve kişilikler de onun anladığı manada olumlu ve olumsuz yönüyle *insan* gözler önüne serecektir.

Nevâî, döneminde, İran kültürünün baskın etkisine rağmen millet ve dil konusundaki tavrı ile millî benliği koruma çabası içindedir.

Mesnevilerinde kendi görüşlerini telkin çabasıdadır. Türk edebiyatında ilk hamseyle öncü konumundadır. Daha ilk dönemlerinden itibaren şöhreti İstanbul'a ulaşır. Anadolu şairleri ve bütün Türk dünyasında etkisi ve şöhreti yaygınlaşır, Anadolu'da, Tanzimat döneminde dahi onun etkileri takip edilebilir.

Olgunluk dönemi şiirlerinde insanın bizzat içinde olduğu toplumsal meseleleri işler. Milletseverlik duygularını Türkçe-Farsça mukayesesi ve Türkçe'nin üstünlüğü tezini işlediği (*Muhakemetüllugateyn*) ile; diğer konularla birlikte Türk vezinlerine de yer verdiği *Mizanülevzan* ile; Ahlak türünde, dinî konular ve yaşanan çağın toplum hayatını yansıttığı (*Hayretülebrar*) ile; Tanrı-kul ilişkisini (*Münacat*); Tanrı-peygamber ilişkisini (*Çihil hadis*), *Tarihienbiya ve Hukema*; Halife-reaya ilişkisini, Hz. Ali'nin sözlerini rübai olarak ifade ettiği (*Nazmülcevhahir*); Cemaat-mürid ilgisini, Arap, Fars ve Hind sufiler çevresinde (*Nefahatülüns*) çevirisi; Mezhep-İtikat ilişkisini, Ehl-i Sünnet çerçevesinde (*Lisanü't-tayr*); Behram-ı Gur kişiliği çevresinde *Seba-i Seyyar* adlı eserleriyle okuyucusuna sunmuştur.

İlk Türkçe şairler tezkiresi (*Mecalisünnefais*) ile edebî şahsiyetleri; *Tarihimüluku Acem* (Efsanevî İran Tarihi) ile tarihî ve mitolojik şahsiyetleri; (*Halat-ı Seyyid Hasan Erdeşir Big*) adlı eser ile Hasan Erdşir'in üstün karakteri, olgunluğu ve hayatını ; dostu, piri, mürşidi Molla Camî hakkında (*Hamsetül-mütehayyirîn*) ve dostu Pehlevan Muhammed'e (*Halat-ı Pehlevan Muhammed*) ile minnet borcunu öder, dosta vefa görevini yerine getirir ¹.

Nevâî, şiirlerini topladığı divanlarında da olumlu ve olumsuz yönleriyle insana yer ayırmıştır. Klasik edebiyat geleneğinde *rind-zahid* çatışmasının ilk örneklerini Osmanlı şairleri Nevâî'de görmüşlerdir. Divanlarında değişik meslek gruplarından kişilikler ve farklı özellikleriyle tipler şu şekilde tespit edilmiştir :

Tahayyülî ve tasavvurî tiplerden **rakîp-zahidi** (ağyar,ehl-i riyâ,ehl-i vasl,ehl-i zühd, fakih, fasid, gaddar, gafil), **sevgiliyi** (canan,yar, ahbab,habib,mahbub, maşuk, sakî, hammâr, Leyla, rakkas, sayyad, serv-i revan, Şirin, tabib), **aşık-rindi** (agah, aşk ehli, geda, uşşak, avare, veli, derviş, din ehli, ehl-i islam,ehl-i vefa, Ferhad, garib, gavvas, Mecnun, mi'mar , muhlis, mürid, salik, zakir, pir, pir-i deyr) başlıklarıyla şiirlerine yerleştirmiştir.

Kişiliklerden:

Adem, Ali , Ebû Ali, Bilal (-i Habeşi), İbrahim (Halil), Hızır, İdris, İsa (Mesih), Karun, Yusuf (Mah-ı Kenan), Musa, Nemrud, Muhammed (Resul), Süleyman, Yafes, Yakup gibi *dinî kişilikler* ;

¹ TDEA, *Nevâî Ali Şir* mad., c.7, s. 37-41.

Cem(şid), Dara, Ebulgazi, Feridun (Ferruh), Hüseyin Baykara, Hüsrev, İskender, Rüstem, Şah-ı Gazi, Zal gibi *tarihî ve mitolojik kişilikler* ;

Firdevsî, Hassan, Nizamî gibi *edebî kişilikler* ve Seyyid Kureşî gibi *mutasavvif kişilikler* daha sonraki dönemlerde divan şiirinin de bazı davranış kalıplarını ifade etmek için kullandığı meşhur tip adları yahut kişiliklerdir.

Nevaî, divanlarının arasında serpiştirdiği bu tip ve kişiliklerden bazılarını detaylandırarak eserlerinin ana konusu yapmış, kendi kişiliğini de eserlerine yansıtmıştır. Bunun için hikaye kahramanlarında onun kişiliğinin izleri vardır. *Ferhad ü Şirin*'de Ferhat, haksızlıkla mücadele eden, mazlumu koruyan, zalimlere karşı koyan bir tiptir. Eserinin adı özellikle *FerhadüŞirin*'dir. Onun eserinde Fehat , üstün kişilikli bir hakan oğlu olarak kendi toplumunu temsil eder.

Leyla ve Mecnun'da Mecnun, *eren* ; İskendername'de (*Seddiiskenderi*) İskender, bir maceraperest değil, akıllı ve adaletli hükümdardır.; *Mahbubülkulub* adlı eseri doğrudan insanı ve insan gruplarını ifade eden meslekleri konu edinmiştir: Ahlak ve nasihat kitabı görünümündeki bu eserde , padişah, devlet adamları, kadılar, müftüler, müderrisler, tabipler, şairler, katipler, imamlar, hafızlar, müneccimler, tacirler, ekiciler, dilenciler, kuşçular vb. anlatıldıktan sonra,eserin ikinci bölümünde, iyi-kötü huylar çevresinde devrin tipleri ve insan karakterlerini irdeler.

Klâsik Osmanlı şiirinde Nevaî Anadolu Türk edebiyatının meydana gelmesinden önce oluşmuş bir edebî ekolün temsilcisidir. Anadolu şairleri onu ve şiirlerini rehber edinmiş, kişiliğine saygı duydukları Nevaî'yi söz konusu yönleriyle şiirlerine konu edinmişlerdir.

Osmanlı şairlerinden Hayalî (ö.1556), Nailî, (ö.1666), Nabî (ö.1712), Nedim (ö.1730) ve Şeyh Galib (ö.1799) gibi, sahasında ekol olmuş şairler onun adını şiirlerinde anma ihtiyacı duymuşlardır. Bunlardan *Nedim ve Şeyh Galib, Nevaî'yi takliden Çağatayca şiirler yazmışlardır*².

Yakaladığı zengin çağrışımlı şiirleriyle başlı başına bir tarz oluşturmuş olan Hayalî, şairlerin piri Nevaî'yi şiirine şöyle konu eder :

*Sözü rengin edâ etmek Hayâlî ihtirâdır
Horasan ehli sanmasın bunu Nevâyîdir*

*Hayalî,Divan, G.84/5*³

Sözü süslemek Hayalî'nin buluşudur. Horasanlılar bu buluşu Nevaî'nin icadı sanmasınlar.

Klâsik şiirde *icad/ihtirâ* kelimeleri günümüz edebiyat terimlerinden *sanat ekolüne* gönderme yapıyor. Nevaî bir ekoldür. Çağatay-Türk edebiyatının *Nevaî edebiyatı* olarak da adlandırılması onun bir ekolü temsil ettiği anlamındadır. Nitekim

² A.g.e., s. 39.

³ Hayalî Divanı, s.118

şairin Anadolu-Türk edebiyatının oluşumundaki etkileri konunun ehilleri tarafından kabul edilmektedir.

Nabî'nin şiirinde Nevaî şöyle yer almıştır. :

*Hünermend-i yegâne sadr-ı a'zam Âsaf-ı ekrem
Ali Şîr-i zamâne kâr-dân-ı ma'delet-pîrâ
Nabî, Divan, Ks16/11; Ks 155/1*

*Sana tanzîr-i Ali Şîr ne lâyıkdır kim
Sen şehinden bile a'zamın anun hem a'lem
Nabî, Divan, Ks 15/92⁴*

Onyedinci yüzyılın şiir ustası, yeni tarz (*Sebk-i Hindî*) sahibi Nailî'de Nevaî :

*Şermendedir ol dâd-gerin rûh-ı Ali Şîr
İkbâlîne nisbet kerem-i Bâýkarâdan
Nailî, Divan, Ks 13/29⁵*

Benim memduhumun (vezir Sofu Mehmet Paşa) koruyuculuğu ve cömertliği karşısında Ali Şîr'in ruhu (hamisi Sultan Hüseyin) Baykara'nın (yetersiz kalan) başışlarından utanç duyar.

Nedim, Nevaî'nin bulunduğu resmî görev sırasında protokol sırasına itiraz edip devlet hizmetinden kendi isteği ile ayrılması olayına gönderme yaparak memduhunun büyüklüğüne vurguda bulunurken ;

*Erişmiş olsa bu vakte Ali Şîr Nevaî ger
Olurdu ol hıdv-i ekremin bi-şübhe sekbânı
Nedim, Divan, Ks 11/11⁶*

beytini söyler. Beyitte : *Eğer Ali Şîr, benim memduhumun döneminde yetişmiş olsaydı, büyük başış sahibi Osmanlı vezirinin kapısında av köpeklerinin eğiticiisi olurdu, der.*

Sekban(başı), av köpeği terbiyecisi veya yeniçeri sınıfında bir asker sınıfı(seğmen) demektir.

Divan edebiyatı geleneği içinde şiir sanatının gelişimine büyük katkısı olan nazirecilik geleneğinin oluşumunda üç temel psiko-sosyal etki vardır : Bunlardan

⁴ Nabî Divanı, s.112. 195, 363

⁵ Nailî Divanı, s. 64.

⁶ Nedim Divanı, s.47.

birincisi, yeni yetişmekte olan şairin usta bir şairin kaleminden çıkmış manzumeye benzer bir manzume oluşturarak kalemini güçlendirmektir. İkincisi, nazire yazan şairin usta şairle yarışma gayretidir. Nedim'in Nevaî'yi andığı bir beytinde bu üslûba rastlarız : Nedim, şiirinde birer ekol olmuş şairleri andıktan sonra *mucize etkisi* (hâme-i mu'ciz-beyân) olan kendi kaleminden söz eder:

*Hâme-i mu'ciz-bayânım anların her birine
Bir cevâb ibrâz edüp vâzih yed-i beyzâ gibi*

*Hem dahi Tâzî lisân üzre eder icâd-ı nazm
Buhturî vü Ahtâl u Bû Tayyib ü Bebgâ gibi
Nedim, Divan, Ks 18/41,42*

Nedim'in şiiri, Arap şairleri Buhturî, Ahtal, Bû Tayyib ve Bebgâ gibi güçlüdür. *Eğer(Nedim), Nevaî'nin lehçesinde şiir yazacak olsa Tatar dilinde Nevaî'den eser kalmaz. Nevaî (bundan sonra şiir söylerse) Saib ve Rükna gibi belki Farsça söyler:*

*Lehçe-i Tâtârda kalmaz Nevâî'den pesin
Fârisî söylerse söyler Sâ'ib ü Rükna gibi
Nedim, Divan, Ks 18/43⁷*

Nazirecilik geleneğinin üçüncüsü ise, her biri bir ekol olan şairlerin birbirlerinin hakkını teslim etmeleri ve kendilerine duyulan saygı nedeniyle onu veya üslubunu şiirlerine yerleştirmeleridir. Bu üçüncü tavır, Osmanlı şiirinde birer ekol sahibi olan Nedim ve Şeyh Galib'in şiirlerinde Nevaî gibi bir ustanın yer almasına vesile olmuştur.

Konuyu usta şair Nedim'in Nevaî dilinde ve üslubunda yazdığı bir şiiriyle tamamlayalım.

Nedim'in kaleminden Nevaî diliyle Gazel :

*Barup küyünga yığlamak tiledim bir sadâ tartup
Yügürdi min sârı ol gamze tîg-ı sürme-sâ tartup*

*Alup tîgingi ilga saçı zırhın salmış arhaya
Mîning kasdımga kilmîş üç toluk câm-ı safâ tartup*

*Uş ol âhû közin kılmağ içün kıymac öze kıymac
Salar dünbâle nahvet sürmesin ol pür cefâ tartup*

⁷ a.g.e., s.72.

*Ser-i kûyînga barmak ihtiyârım biletür sanman
Gönülñi iltürüp kuvvet bile zülf-i düta tartup*

*Nevâyî rûhî kilkindin Nedîmâ köp tapar lezzet
Terennüm eylekec ni yanlıg ün salup nevâ tartup*

Nedim, G 10/5⁸

* * * * *

ABSTRACT

Ali Şir Nevaî (1441-1501) is a well-known poet of Çağatay Literature in the 15th century. He was not only famous poet and author but also a trustworthy statesman in Turkic world. He travelled around Semerkant, Herat, Meşhed and Irak at his early age. He was acquaintanced with some statesmen, artists and numerous poets in these areas. He has written poetry and prose. On the other hand, he was interested in music, painting and hand-writing (**hüsñ-i hatt**). Nevaî, an ecrole in Turkic world, talked about human problems in his works.

As a literary figure, Nevaî was also impressed by some well-known Anatolian poets like Nailî, Nabî, Nedim and Şeyh Galib. At the same time, with this impressing, the last two of them also wrote some poems in the dialect of Çağatay.

Apart from the disagreement between **Rind and Zahid** (two different human characters) in Turkic world, his poetry also includes religious, mystical, historical, mythological, literary, etc. characters in classical Turkish literatur. **Ferhad u Şirin, Leyla vü Mecnun, İskender (Alexandre The Great)** are some of these characters and human figures that placed in poetry and prose.

Keywords: Rind-Zahid, Tip, Kişilik, Çağatay Edebiyatı.

---

⁸ a.g.e., s. 278.

-131- M. Akkus: Tarifi ve Edebi bir kişilik Olarak Ali Şir Nevâî ve Nevâî'nin Eserlerinde İnsan

Yararlanılan Kaynaklar

Divanlar :

- Hayali Divanı (Haz. Ali Nihat Tarlan). Ankara 1992.
Nabi Divanı, (Haz. Ali Fuat Bilkan) . İstanbul 1997.
Naili Divanı (Haz. Haluk İpekten). Ankara 1990.
Nedim Divanı (Haz. Muhsin Macit). Ankara 1997.

Tezler :

- Anuk, Yakup. Nailî Divan'ında Tipler ve Kişilikler. Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi ,Erzurum 1995. (Yön.: Yrd. Doç. Dr. Metin AKKUŞ)
- İçli, Maşuk. Hayalî Divan'ında Tip ve Kişilikler. Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi , Erzurum 1995. (Yön.: Yrd. Doç. Dr. Metin AKKUŞ)
- Karadağ, Özlem-Alkan, Bekir. Nabî Divan'ında Tipler ve Kişilikler. Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Erzurum 2000. (Yön.: Yrd. Doç. Dr. Metin AKKUŞ)
- Şahin, Döndü. Nedim Divan'ında Tipler ve Kişilikler. Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Bitirme Tezi, Erzurum 2000. (Yön.: Yrd. Doç. Dr. Metin AKKUŞ)

Diğer Kaynaklar :

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (Devirler/İsimler/Eserler/Terimler) , Dergah Yayınları, *Nevâî Ali Şir mad.* c.7, İstanbul 1980, s. 37-41.

Büyük Türk Klasikleri (Tarih-Antoloji-Ansiklopedi),
Ötügen-Söğüt Yayını, c.3, İstanbul 1986, s. 106-130.
Kut, Günay, İslam Ansiklopedisi, TDV Yayını, c., 2, *Ali Şir Nevâi*
mad., s. 449-453.

Seçme Bibliyografya

- Ali Şir Nevai, Hayatı, Sanatı ve Kişiliği (Haz. Agah Sırrı Levend). I. Cilt, TDK Yayını, Ankara 1965.
- Ali Şir Nevai, Divanlar. (4 Türkçe, 1 Farsça Divan). (Haz. Agah Sırrı Levend). II. Cilt, TDK Yayını, Ankara 1966.
- Ali Şir Nevai, Hamse (Hayretülebrar, Ferhad ü Şirin, Leyli vü Mecnun, Seba-i s. eyyar, Sedd-i İskenderî). (Haz. Agah Sırrı Levend). III. Cilt, TDK Yayını, Ankara 1967.
- Ali Şir Nevai, Divanlar İle Hamse Dışındaki Eserler (Haz. Agah Sırrı Levend). IV. Cilt, TDK Yayını, Ankara 1968.
- Ali Şir Nevai, Ferhad ü Şirin (İnceleme-Metin). (Haz. Gönül Alpay). Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum 1975.
- ALPAY, Gönül, Ali Şir Nevâi, Ferhât ü Şirin (İnceleme-Metin), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1975.
- ATEŞ, Ahmet, "*Ali Şir Nevâi'nin Arapça Sözlüğü Hakkında*" T.D.A.Y. **Bulleten** 1957, 183-188.
- ERASLAN, Kemal, "*Nevâi'nin Hâlât-ı Seyyid Hasan Big Risalesi*" **Türkiyat Mec.** c XVI İstanbul 1971, 89-110.
- ERASLAN, Kemal, "*Ali Şir Nevâi'nin Hâlât-ı Pehlivan Muhammed Risalesi*" **Türkiyat Mec.** CXIX, İstanbul 1980, 199-164.
- ERASLAN, Kemal, Mizanü'l-Evzan (Ve zinlerin Teorisi), Ali Şir Nevayî, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1993.
- LEVEND, Agah Sırrı, "*Nevâi'ye Atfedilen Esmâ-ı Hüsna Muammaları'nın Sahibi*" T.D.A.Y. **Bulleten** 1958, 211-214.

* * * * *